

Pokus o eklesiologickou charakteristiku církve navazující na teologii radikální reformace

Petr Macek

Úvodní poznámka

Co jsou NOTAE ECCLESIAE – znamení církve? Klasický protestantismus: Kde se Slovo Boží řádně káže a svátosti řádně vysluhují. Co to znamená „řádne“? Dokud to není jasné, vejde se do formulace jakákoli theologie. Proto se definice naprosto nehodí jako rozlišovací princip v ekumenické konverzaci. Ještě větší nedostatek: To, na čem tu záleží, není církev sama o sobě, ale její superstruktura: Kazatel a administrátor svátostí. Pozornost je soustředěna jinam než ke sboru.

Jistě se v definici předpokládalo, že sbor je na svém místě (dokonce pod hrozbou trestu od vrchnosti), na přítomnost sboru se však v definici nepamatuje. Definici je jedno, kolik křesťanů je přítomno, jak naslouchají, jak rozumějí, jak na slyšené odpovídají, k čemu se rozhodují, v jakém vztahu jsou jedni s druhými, s jakou orientací se vrací ke každodenním aktivitám. Definice tak přiznává legitimitu církevní superstruktuře.

Pokus toto napravit v reformované tradici: Kriterium „náležité kázně“. Týká se především způsobu synodní správy, druhů církevní služby a mravní kontroly nad chováním členstva. Nedostatečné. Toho si byla radikální reformace vědoma. V 16. století už Menno Simons přidává ke „klasickým“ znamením ještě čtyři: svatý život, bratrskou lásku, neohrožené svědectví a utrpení. Zde je patrná orientace na sbor a na jeho svědectví.

Typický je tu motiv kříže. Utrpení je pro křtěnce důsledkem konformity s Kristovou nonkonformní cestou. Není to pouze politováníhodně nevyhnutelná cena za zachování pozic, které mají za odměnu spásu, ale je to účast na Kristově vítězství na mocemi tohoto věku. Není to něco, co má svou vlastní slávu, ani to pouze „možná“, nezakalkulovatelná dimenze křesťanské věrnosti, povstávající z řádu věcí. Člověk je nevyhledává, když ale přijde, nepokládá je pouze důsledek toho, že Boží prozřetelnost chtěla, abychom žili v těžkých časech. Je zajímavé, že v některých moderních pokusy o redefinici notae je utrpení zahrnuto: Willem A. Visser t' Hooft (The Pressure of our Common Calling): martyria, diakonia, koinonia, nebo Stephen Neil (The Unfinished Task): připojuje „misijní vitalitu“, utrpení a poutnickou mobilitu charakterizují vztah ke světu.

Pro církve, které se hlásí ke konceptu „věřící církve“ (Believers' Church), je charakteristické, že motiv společenství naopak zdůrazňují. Předkládaný sumář, který vznikl na sympoziu o „věřící církvi“ v Louisville 1967[1], je pro eklesiologii radikální reformace charakteristický v tom smyslu, že většina zde vyjadřovaných pozic je pro tuto skupinu reprezentativní a mnoho z nich naopak nereprezentuje ostatní hlavní křesťanské tradice.

1. Nejzřetelnější manifestací Boží milosti je jeho povolání a shromáždění věřících lidí
2. Primárním modelem církve je úzké společenství konkrétního místního sboru

3. Boží slovo církev tvoří, soudí a obnovuje

4. Posláním církve ve světě je plné uskutečnění jejího bytí jako smluvního společenství uprostřed světa.

AD 1. Nejzřetelnější manifestací Boží milosti je jeho povolání a shromáždění věřících lidí

A) Sbor je tvořen tímto Boží povoláním, na něž oslovení lidé ve víře svobodně odpovídají. Základem členství ve sboru je tak individuální vědomé a svobodné přijetí Krista jako spasitele a Pána. Člověk stojící před Bohem v osobní krizi odpovídá na jeho milost, přijímá jeho odpuštění a odhodlává se ke křesťanskému způsobu života. Jak taková krize probíhá není podstatné, ale je to vždy osobní zkušenost, kdy Bůh nabízí své spasení v Kristu a jednotlivec, odpovídající ve víře, přijímá ujištění Ducha, že je Božím dítětem. (Označení „věřící“ v běžném názvu „církve věřících“ se proto netýká zvláštní subjektivní dispozice členstva, ale konstruktivní povahy onoho osobního nasazení, které toto viditelné společenství definuje.) Věřící v Ježíše Krista manifestuje novou kvalitu života, kterou nazýváme učednictvím.

Co se tím zamítá je model církve, v němž se křesťanská oddanost jedince proklamuje, vynucuje nebo pokládá za samozřejmost bez jeho souhlasu nebo žádosti. Nejvýraznějším příkladem takového modelu je pedobaptismus.

Co tu zůstává otevřeným problémem je takové pochopení dítěte, jeho možné duchovní zkušenosti a jeho vztahu k věřícímu společenství, které by pamatovalo jak na integritu jeho bytosti, tak na integritu sborového řádu. Podobně otevřeným problémem je přístup k těm pedobaptistickým tradicím, které mohou (a chtějí) na základě pečlivé duchovní výchovy, smysluplné konfirmace a odpovědně uplatňované kázně prohlašovat, že i ony jsou tvořeny svobodně oddanými věřícími.

B) K učednictví dochází skrze znovuzrození a posvěcení působením Ducha svatého; ten tak tvoří a zachovává způsob života, který by jinak nebyl možný. Jeho modelem je dokonalé lidství Ježíše Krista, zejména jeho služba a jeho kříž. Je živen vzájemnou kázní ve sboru, jejíž prostřednictvím dochází k rozpoznání, napomenutí, morální solidaritě a odpuštění.

Tím se zamítá každý model členství, který nevychází z učednické oddanosti – a to bez ohledu na věk takto přijímaných členů – a každý takový model, který novým členům neposkytuje nutné zdroje k tomu, aby duchovně rostli a dozrávali.

Problémem zůstává nebezpečí, že křesťanská dokonalost bude spojována s osobností věřícího a nikoliv s Kristem a jeho Duchem. Problémem také zůstává nebezpečí, že určitý pojem poslušnosti bude vnucován lidem nepřesvědčeným nebo že bude definován „legalisticky“, bez ohledu na měnící se kontext etického rozhodování.

C) Každý věřící se podílí na Kristově službě v její plnosti. Každý věřící je knězem, každý je také prorokem a kazatelem. Každý věřící se podílí na ponížené službě, kterou Ježíš zjevil jako způsob své vlády. Každý věřící přijímá dar, jehož užití je nezbytné pro kýžený život celého těla.

Tím se zamítá takový pojem duchovenské (ordinované) služby, kdy duchovní tvoří jakousi výlučnou svátostnou, profesionální a vládnoucí kastu a koncept „laického“, které je (pak obvykle) definováno negativně.

Otevřeným problémem zůstává, zda podřízení výuky (spolu s ostatními službami) životu sboru nezvyšuje náchyllost k ideologické konformitě s okolním světem a církvi nevlastním formám života.

Poznámka: Zřetelnost církve jako společenství věřících je nazadatelým předpokladem pro to, aby poselství evangelia mělo opravdu smysl. Kongruence mezi svobodnou a viditelnou existencí věřící církve a možností platné misijní zvěsti není pouze pragmatická či instrumentální, ale je založena v samotné podstatě evangelia. Kdyby nemělo platit, že na určitém místě jsou muži a ženy nejrozličnějších povah a nejrozličnějšího původu, kteří sem byli shromážděni Ježíšem Kristem, pak na tomto místě nedochází k novému lidství a na tomto místě evangelium není pravdou. Jestliže tu naopak k tomuto novému stvoření dochází, pak všechno co toto společenství tak či onak komunikuje okolnímu světu je pouze explikací faktu a události jeho vlastní existence.

AD 2. Primárním modelem církve je úzké společenství konkrétního místního sboru.

A) Sbor je povolán k prorocké existenci, kdy Boží vůle v dané chvíli a na daném místě je rozpoznávána skrze užívání osobních darů, studium Písma i současné reality a Duchem podněcovanou práci ve skupinách.

Zamítá se:

1. takový model nebo proces sborového života, kde právo tohoto rozpoznávání je popíráno nebo kde je výzva k němu a odpovědnost za ně odmítána.
2. takový způsob myšlení, který odmítá věřit, že Boží vůle lze tímto způsobem v církvi poznat
3. takové uvolnění kázně (řádu), které členům umožňuje, aby se na této společné poslušnosti nepodíleli.

Nejistota zůstává v tom, zda dnešní lidé – ať v těchto nebo jiných tradicích – jsou vůbec s to výzvu k takové otevřenosti a vzájemné odpovědnosti přijmout.

B) Sbor je povolán k posvěcenému a uzdravujícímu životu, kdy prostřednictvím bohoslužby, vyznání, odpouštění a znovustvrzení smlouvy lidé dorůstají k větší živosti a autenticitě jejich obcenství s Bohem. Nástrojem tohoto uzdravujícího děje není ani tolik profesionální služba a intelektuální osvětlení smyslu vlastního já, jako aktuální zkušenost osvobozujícího osobního vztahu ve vzájemném napomínání, přijímání a starosti. Je-li strukturální oddělenost dobrovolného společenství nezadatelnou formou sboru, jsou tyto vztahy lásky jeho podstatou.

Zamítá se bohoslužebná rutina, která podvazuje možnost věřícího svobodně se sdílet a přijímat.

Zůstává nebezpečí, že dojde předpisování a rutinovanému uplatňování specifických nových modelů bohoslužby nebo osobní zkušenosti.

C) Sbor je povolán z širší společnosti k pospolité existenci, která se sice děje v rámci ostatního světa a v jeho zájmu, od jeho struktur a hodnot se však odlišuje. Toto odlišení se je předpokladem misijní i diakonské služby světu. Někdy to předpokládá i osobně náročný odpor vůči ve světě přítomné moci.

Odmítán je takový pohled na svět, který nepočítá s jeho porušeností, a každé takové pojetí církve, kdy její údy a její cíle jsou prostě ztotožňovány se světem v jeho vzpurnosti.

Zůstává nebezpečí, že oddělení od světa bude zaměňováno s nějakou geografickou nebo společenskou distancí nebo s pouhou etickou či kulturní nonkonformitou, a ovšem i a nebezpečím, že koncepce odlišení se od světa bude ukvapeně aplikována i vůči všem křesťanům, kteří jsou nějak jiní. Zůstává tu i úkol eklesiologické interpretace fenomenu corpus christianum, který formoval křesťanství či křesťanskou kulturu, která je jak dědictvím, tak i východiskem církví usilujících o obnovu. Podle některých je idea „církve věřících“ či hnutí církevní obnovy vyvracena tím, že tyto církve z „křesťanstva“ vycházejí či do něho degenerují.

D) Centrální postavení sboru napovídá a specifikuje vztah BC k ekumeně. Nejde o spiritualizovaný pojem čistě neviditelné jednoty. Není třeba ani popírat, že (celo)církevní shromáždění, rady, konventy, synody a asociace mohou mít eklesiologický význam. Kongregacionalismus tu však má ten dopad, že i jejich charakter jejich zasedání, jejich procedura i na nich dosahovaná názorová jednota je vnímána jako „kongregační“. Nemohou tudíž nějak autoritativně poutat jiné, místní kongregace, které se setkávají častěji, jejichž členové se znají lépe a jejichž odpovědnost se týká života členstva v jeho úplnosti.

Zamítnuta je taková koncepce ekumeny, která se pokouší obsáhnout „víru“, „řád“ či administrativní strukturu celých „denominací“ a která rozhoduje prostřednictvím instruovaných delegátů, proporčních zastoupení, většinovým hlasováním a dalšími procesy, které svou povahou kongregační nejsou. Zamítána je i představa, že viditelná jednota, o níž je třeba stát, by měla mít podobu jedné organizace (rady, konventu, asociace, shromáždění nebo „Církve“), usilující nebo domnívající se sdružovat, zastupovat a vést všechny křesťany.

Čemu je třeba čelit, je nebezpečí anarchie, soutěživosti a izolacionismu, které vždy hrozí, když zamítnutí vize jednoty ve smyslu superstruktury není samo provázáno odvážnou vizí a neméně vášnivou oddaností myšlenke svobodnější, volnější, misijnější a náročnější manifestací jednoty „těla Kristova“.

Poznámka: Každý místní sbor je pod vládou Kristovou kompetentní ke kontrole svého života (Mt 18,15-18)... Ale místní sbor postrádá jednu ze známek pravé křesťanské komunity, jestliže nevyhledává společenství jiných věřících sborů a nehledá pravý vztah k jiným společenstvům a není si vědom svého místa v jedné katolické církvi.

AD 3. Boží slovo církev tvoří, soudí a obnovuje

A) K jedinečnému a dějinnému charakteru křesťanské víry patří, že její základ a proto i její norma jsou dány událostmi, které jsou předmětem apoštolského svědectví. Církev existuje tam, kde je o těchto událostech podávána zpráva a jejich význam interpretován věřícími svědky věřícím posluchačům. Recepce novozákonního kánonu představuje fixaci normativní autority tohoto apoštolského svědectví.

Co se zamítá, je tedy představa pokračujícího tradičního procesu jako další na Písmu nezávislé normy. Rovněž se zamítá jakákoli dějinná interpretace, v níž není Starý zákon čten jako interpretovaný Novým a Nový jako svědectví Ježíši Kristu. Zamítá se rovněž jakékoli zužování naslouchajícího společenství nárokem hierarchické autority nebo interpretační odbornosti.

Zůstává tu nebezpečí, že učení o srozumitelnosti (a postačitelnosti) Písma bude zjednodušeně chápáno jako legitimující přezírání nutných dějinných a kontextuálních zřetelů správné interpretace. Břemenem zůstává i zdrženlivost a jiné obtíže při uznávání a oceňování změn v učení, důrazech a interpretaci, k nimž došlo a dochází v rámci této tradice samotné.

B) Protože život církví je – tak jako evangelijní události samy – dějinný, neopakovatelný a nahodilý, může dojít k neposlušnosti církve. Jestliže církev v neposlušnosti prodlévá, naslouchá cizím hlasům (duchům) a jde za nimi, může odpadnout od pravdy. V takovém případě Duch svatý povolává lidi k znovustavení víry a praxe podle novozákonní normy.

Zamítá se tak jakýkoli pojem neporušitelnosti církve, který by z principu učinil odpadnutí nemožným a obnovu zbytečnou.

Vzniká tím ovšem pokušení, že možnost či vhodnost napodobení kulturních forem života novozákonní církve ve specifických detailech nebude dostatečně kriticky zvažována. Podobně je tomu s

notorickým pokušením ospravedlňovat oddělenost bez vyčerpání všech možností zjednat pravdě přijetí u širšího společenství víry, nebo ospravedlňovat jako „obnovu“ to, co je obyčejnou roztržkou.

C) Ježíš svým učedníkům slíbil, že je skrze Ducha svatého bude i nadále uvádět do veškeré pravdy, vyučovat je o smyslu toho, co již slyšeli a v nových situacích tento smysl obnovovat. Toto pokračující vyučování a vedení má své meze, ale není omezeno na verbální obsah kanonického Písma.

Zamítáno je takové pojetí uzavřenosti kánonu, které by platné křesťanské svědectví omezilo na pouhé opakování slov Písma. Zamítána je i jakákoli idea „nového světla“, které by nepodléhalo „zkušování duchů“ podle normy novozákonního svědectví Kristovu vtělení a panství.

Zůstává tu problém „sémantické nejistoty“, zda pokračující vedení a vyučování v poapoštolské době může být také nazváno „zjevením“.

AD 4. Posláním církve ve světě je plné uskutečnění jejího bytí jako smluvního společenství uprostřed světa.

A) Viditelné společenství je nástrojem misijního zvěstování a cílem evangelizačního oslovení jednotlivců je jejich integrace do jeho obecnosti a životního stylu.

Zamítá se takové pojetí evangelizace, které se omezuje na takové působení na lidi, při němž je soustředěn všechen zájem na osobní vědomí odpuštění, sebepřijetí a jistotu spásy.

Zůstává pokušení, že sbor bude své evangelizaci rozumět jako náboru na podporu svého vlastního institucionálního programu.

B) Viditelné společenství je nástrojem svědectví okolní společnosti. Jako rozpoznávající společenství je Duchem svatým vedeno k vytvoření kritérií mravního soudu ve společenských otázkách. Jako odpouštějící společenství uplatňuje kvality soucitu a lásky. Jako paradigmatické společenství je církev iniciátorem a tvůrcem nových modelů společenských vztahů. Jako smluvní společenství je průkopníkem a hlasatelem demokratizace mocenských struktur společnosti a rozvoje zájmů veřejného blaha.

Zamítá se tím představa, že primární rolí církví ve společenských přeměnách je naléhání na uskutečnění bezprostředně dosažitelných změn mocenských struktur nebo, naopak, na udržení společenského statu quo. Zamítá se tím představa, že v zájmu církve není vyslovovat se k společensko-etickým otázkám vyvstávajícím v oblasti sociálního, ekonomického a politického života.

S čím se zbývá vyrovnat, je potřeba, aby církev přemýšlela o takových společenských formách svého svědectví, které by úsilí světa řešit své strukturální problémy předstihovaly a nebyly jen dobíháním za ním.

Poznámka: Věřící církev navazuje na eklesiologii radikální reformaci. Tu je třeba odlišit jak od úsilí theokratických humanistů (Zwingli, Calvin), tak od představ tzv. spiritualistů (Schwenkfeld).

Charakteristika theokratické vize: Křesťanské ovládnutí společnosti v zájmu větší Boží slávy, kdy otázka, zda církev a stát jsou administrativně odděleny nebo ne, je až druhořadá. Logika: V každé společnosti jde o moc – bude nejlepší, bude-li v rukou křesťanů. Vládu si nenárokují prorok či kazatel, ale křesťan, který chce skrze vládu uskutečnit Boží nárok, jak mu skrze prorockou interpretaci porozuměl. Charakteristika spiritualistické reakce: Ne společnost, ale duch – s ponecháním etablované církve na jejím místě. Společenské struktury, které jsou kritizovány jako duchovně neadekvátní, jsou v praxi podporovány.

Závěr: Dědictví RR (reflektované v koncepci "věřící církve" obsahuje inherentní eklesiologii, která je vnitřně koherentní, představuje teologicky relevantní alternativu a potřebný příspěvek k ekumenickému rozhovoru.

LITERATURA:

James L. Garrett, (ed.) *The Concept of the Believers' Church*, Herald Press, Scottdale 1967

[1] Komisi, která sumář překládala, tvořili: John Howard Yoder, William L. Lumpkin, John J. Kiwiet, Paul D. Brewer, Donald J. Burke, Donald F. Durnbaugh, Dean Freiday, Charles Garrison, Glenn O. Hilburn, Harold L. Phillips, Maynard Shelly a David Stewart.